

SORNE UNTZUETA

Euskal literaturan ez dira gitxi euskeraz idatzi daben emakumezkoak. Danak bat-banatzera ezker, mordotxo egingo leukie. Bizenta Mogel'egandik asi ta gaur idazten dabentetaraño, Jone Azurtza'ganaiño abididez, izen-erreskada polita eioko geunke. Azken urteotan, izan be, aomen andikoak ditugu: Tene, Julene Azpeitia, Onintze, Maite, ta abar; guztiokin sail ederra osotzen da. Onein artekoa dozu Sorne Untzuetan be.

Lauaxeta bizkaitar olerkari gurean sarri goratu eban euzko-emakumea, bertsoz eta prosaz. Eder ikusten zituan euskal alabak, naiz sukaldeko arazoetan langille, naiz gizarteko goraberetan, politikan, ofiziñan... Eurok bai dira geroaren itxarokizun: aundi-kiro abestuek daukaguz bere poemetan, eusko alaben soin-edertasuna ta biotza.

Emakumearen biotza, izan be, arrokeri ta andiputzak —edo ta lizunkeriak— usteldu barik dirauanean, ederra dogu, zoragarria; literatura testigu, zelan ikusten zituan gauzak, esate baterako, Txile'n jaioa izan arren, zantetan eusko-odola eroian Gabriela Mistral'ek! Biotz leun, adeitsu, samurra darakusgu dardaraz «Ternura» bere poesia-liburu atsegingarrian.

Euskal idazle

Sorne Untzuetan be euskal idazle ta olerkari dozu. Prosaz eta bertsoz idatzi dauku. Abando-Bilbao'n jaioa da 1900-11-27'en. Bertan osotu zituan bere ikasketak, Maistra karrera egiñik. Gero, Errigoiti'n, Plentzia'n, Lemona'n eta Berango'n eraktsi eban. 1930'an Lemona'tik idazten dau «Euzkerea» aldizkarian.

Errepublikara garaian batez be, 1931'tik aurrera, erririk erri ibilli yakun izlari errime, eusko emakumeak erriker ta politikan daukazan betebeerrak euskeraz eta erderaz adierazo ta zabaldu. Gerratean Prantzi'ra anka egin euskun, Paris'ko «Euzko Deya»-n olerki batzuk argitara emonik. Gaur Euskalerrian bizi da.

Euskal idazle dogunez, Bilbao'ko euzko gaztediak zuzentzen eban «Euzkerea»-n, «Euzko Deya»-n esta Guatemala'ko «Euzko-Gogoa»-n azaldu dituzte be, bere idazlanak. «Utarsus» izenordea, edo laburtua, erabili dau sarri.

Eder izan dau bere arloko gaiak erabiltea. Ikastolan ikusi ditun gaitzak eta erreztasunak, umetxoak euskeraz ta erderaz ikastea, esaterako. Zentzan andiz biribildua dau «Ikastolatan bi clez» deritxan lana. Ba-daki ondo be umetxoan biotzak zelan za-

baltzen diran, eta adimen-orriak; zelako burruka sortzen dan, laiño artean lez, bi izkuntzen artean; burruka ortan zelan jokatu bear dauan irakasleak, eta umetxoak.

Olerkari

Biran daukaguzan gauzak eder opa-ka dagoz. Gu, alan be, ez gara sarri ortaz konturatzen. Eder-jasotzaileak bere biziko pozak izan oi ditu: olerkariak geien bat orrelakoak izaten dira, inguruko ederraz konturatu ta barruz be ederra, euren senez ta jakitez, sortu ta biribiltzen dabena. Zeregin duiña, gurena ziurrik asko.

Ortan alegindua da Sorne. Ba-daki inguruko ederra jasoten; ba-daki baita, barnera begira, ederra, erleak ezta lez, adimen eta biotz-errotan eio ta moldatzen. Olan ondua dau olerki mordo. Dirala ogei ta lau bat urte, neure «Milla euskal olerki eder» liburua eratu nebanean, Utarsus'en bi be «—Gomutakiak» eta Gogo ituna» bertan sartu nituan.

«Gomutakiak» zortzi ahapaldiko poesi leuna dozu. Gaztetako gomutak ya torkoz, gozo ta samur, gogora. Ibai ondoan dagoan bide zabaleraño dator, gaur be, antxiña lez, itxasotiko kresal usaiña. Orrek lo egoan gomuta bat berbitzen dau: begi urdin batzuk ixetu. Olerkariak:

«Zugatz ostian zagoz, ene maitia?» ditauntsot une baten. Ez, begi urdiña dagoz nigandik urrun, izarren antzez, neuretzako betiko lortu eziñak».

Ibai geldiak basca dauko barruan, goian ur gardena; azalean, «antzez-kura lez», orteko margoaz margoztuta dago. Gaiñetik beintzat eder! Olerkariaren arima be, itxaso antzekoa yako; gentza ta bakea ipiñi gura leuke barrenean. Baiña ez yako errez. Giza-maitasunak, aitzu eziñak izanda be, benetan dira basazkoak. Itxaso barrua noski! Baiña azalean, itxasoan lez, ez ete da ur gardenik? Bai, ba-da basazkoa baiño gorago dan zerbait. Maitasun bi, goragokoak, aitatzen daukuz emakume olerkariak: Jairo maitasuna ta Aberri maitasuna. Ona:

«Eurak baño gorago, Aberrientzat maitetasuna, auxe da, ur gardena. Baiña gorago ondiño, dan bikañena Jaungoikoarentzako maitasuna».

Sarri izan oi dau gogoa itun; jente artean dagonean, mitxetarak argi inguru lez, dabilkio tamala, ta bakarrik dagonean, kendu eziñak yakoz mitxetarak baltzak. Negu biotzean galdu yakun maitearen irudiak dira; alan

be, ez dau nai guzur-atsegiñik, gurago dau bakarrik, bere gelan, egotea; ez, ez doa ludi onetako alai billa. «Gomuta itunen tamala da neuretzat gozo, maite», diño.

Zelako idazle

Egiñetatik da gizona ezagun. Idazlea idatzetatik, ez izan dudarik. Sorne Untzuetan be, bere idazlanak darakuskue noraiño idazle dan. Ona 1930'ko urtarrillean, Lemona'tik «Euzkerea»-ra bialdutako lantxo baten zati au. Bertan diñoskuna guztiontzat dator ondo, geurea zaintzen ikasi dagigun.

«Eztozube entzun, ene irakurliak —diño—, lengo egunian geure erriñan jazo dana? Emengo langille batzuk, biarra lagata olatik urten, eta euren etxetara eldu baño lenago, ardante-gira sartu ziran, alkarregaz ardao pizkat edateko asmuz. An geure clez berrikeretan inardubela, oi dan lez atzerritar bat sartu zan, eta jakiña, ez eutson ondo eritxi euzkeraz egitiari; ez, ba, abo gustijentzako egiñikua ezlija bera be ez da-ta, ta eurakana juanda esan eutsen, bere aurrian ez erabilteko basatijen izkerarik.

«Geuriak be mutuak etziran ta, adoretu ta gixa-lagiz aldezu eben erabilten euzkera ederra. Lenengo urten zan atzerritarra makaldutera yoyala ikusita, beste eurretak batzuk lagundu yakozan; alperrik, baiña, euzkeldunen alde urten ebenak geyago izan ziran-eta. Azkenerako sortu zan sortu biar zana: burrukia, gudia! An ixan ziran galopadak, arrapaladak!... Zer ixan zan ango apatxotsa «Agerrre»-tik aurrera!...

«Auxe da jazo zana. Zer deritxazube? Tamalgarrija ta lotsagarrija dala diñue batzuk; nik baiña besterik diñot, burrukaldi ori, euzkeldun orontzat dala onuratsu-onuratsuba. Zer ba!... Gura daben gusija esaten itxi? Ez olakorik, aldeztutia azke dagon arte beintzat! Onelako eztabaidatxubak egunoro biar litzakez, zaurijan ukutuagaz, zauriduna bizkortu egiten da-ta. Dakusgunez, ba, geure-geuria dogun euzkel-ele ederra aldeztuteko, nok zirikatu biar dogu, ta egunoro zirikatu ezker, euzkeldun odola bixi-bixi egin-da, bere-berriak diran gauzak aldeztuten asiko litzake».

Onelaxe, argi ta zentzunez, idazten dauku beti Untzuetan, euskal idazle jatorrak. Zergaitik daukagu gaur ixilik. Geurea aldeztu bearrean dagoz, ba! Urteak eratxi, bear da? Euskal idazleak eriotzaraño kanta bear dau.

AITA ONAINDIA